

УДК 78.071.1 (470)(092) : 78.04

DOI 10.34064/khnum2-1814

Шевчук Б. М.

ORCID 0000-0002-3212-9138

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
43025, проспект Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна

Модест Мусоргський. «Картинки з виставки»: співвідношення мелосу і колориту

АНОТАЦІЯ ■ Шевчук Б. М. Модест Мусоргський. «Картинки з виставки»: співвідношення мелосу і колориту. ■ У статті застосовується інноваційний метод інтермедіального дослідження, що полягає в спробах перекодування елементів музичної семіотичної системи в живописну й навпаки. Наведено визначення понять «мелос» і «колорит», які в різних значеннях використовуються як в музичному, так і в образотворчому мистецтві, що дозволяє розглядати їх як базові в такому перекодуванні. Метою статті є вивчення кореляції мелосу й колориту в музичному та образотворчому видах мистецтва на прикладі музичних портретів і пейзажів із циклу М. Мусоргського «Картинки з виставки». За допомогою методу інтермедіального аналізу визначено співвідношення «мелос / колорит» у низці п'єс циклу. Робиться висновок щодо його залежності в п'єсах М. Мусоргського від співвідношення «мелос / колорит» у живописних ескізах В. Гартмана в контексті жанрової приналежності п'єс та картин. Так, у музичних портретах («Гном» та ін.) мелос домінує над колоритом, у зарисовках пейзажного типу («Богатирські ворота» та ін.) переважає колористична складова, що в цілому збігається із концепцією В. Гартмана. Подібний аналіз сприятиме розширенню меж виконавської свідомості й поглядів на інтерпретацію шедеврів музичного мистецтва, як і збагаченню емоційно-сміислової палітри художника. ■ **Ключові слова:** *мелос, колорит, музичний портрет, музичний пейзаж, «Картинки з виставки», М. Мусоргський, В. Гартман.*

АННОТАЦИЯ ■ Шевчук Б. М. Модест Мусоргский. «Картинки с выставки»: соотношение мелоса и колорита. ■ В статье применяется инновационный метод интермедиального исследования, заключающийся в попытках перекодирования элементов музыкальной семиотической системы в живописную и наоборот. Приведены определения понятий «мелос» и «колорит», которые в разных значениях используются как в музыкальном, так и в изобразительном искусстве, что позволяет рассматривать их как базовые в таком перекодировании. Цель статьи – изучение корреляции мелоса и колорита в музыкальном и изобразительном видах искусства на примере музыкальных портретов и пейзажей из цикла М. Мусоргского «Картинки с выставки». С помощью метода интермедиального анализа определяется соотношение «мелос / колорит» в ряде пьес цикла. Делается вывод о его зависимости в пьесах М. Мусоргского от соотношения «мелос / колорит» в живописных эскизах В. Гартмана в контексте жанровой принадлежности пьес и картин. Так, в музыкальных портретах («Гном» и др.) мелос доминирует над колоритом, в зарисовках пейзажного типа («Богатырские ворота» и др.) преобладает колористическая составляющая, что в целом совпадает с концепцией В. Гартмана. Подобный анализ направлен на расширение границ исполнительского сознания и взглядов на интерпретацию шедевров музыкального искусства, как и обогащение эмоционально-смысловой палитры художника. ■ **Ключевые слова:** *мелос, колорит, музыкальный портрет, музыкальный пейзаж, «Картинки с выставки», М. Мусоргский, В. Гартман.*

ABSTRACT ■ Shevchuk B. M. «Pictures at an Exhibition» by Modest Mussorgsky: the correlation of melos and colourfulness.

■ **Background.** The “melos” and “colourfulness” terms are used in various meanings both, in music and fine arts. The ambiguity of these concepts in our time of unlimited possibilities for creative experiment and bold search for new semantic levels, interest in establishing versatile inter-scientific relations allows us to apply innovative analytic methods to the works of art. Among these methods, intermedial inter-disciplinary researches seem to be extremely promising, especially when applied to such traditional, well-established forms of art as academic painting and music. The article uses **the innovative method of intermedial research**, which consists in attempts to trans-code the elements of the musical semiotic system into a pictorial one and vice versa.

B. Asafyev (1987, p. 83) determined the “melos” in music as an abstract notion that unites all the forms of melody and the properties of melodiousness: the qualitative, expressive sides of all kinds of sound correlations as sequences in time. The consistent movement of sounds in a piece of music is called “a line” (for example, a “melodic line”) that gives the reason to see a certain parallel between music and painting. Accordingly, the concept of “melos” in music correlates with the concept of “linearity” (graphics) of a picture.

The notion of “colourfulness” was first introduced in the fine arts. The colourfulness is a total of correlations of colour tones, hues, which create a certain unity and are an esthetic reflection of the colour diversity of reality (based on Bilodid, I., 1973, p. 232 and others). In musical science there is no well-established definition of this concept, however, we find such attempts: “Colourfulness [in original –kolorit’ – *translator’s note*] (from the Latin ‘color’) in music – is the predominant emotional colouring of one or another episode, which is achieved by using various registers, tones, harmonic and other expressive means” (FDSTAR. Electronic music. The site of composers, CJs and DJs). The adjoined concept “colouristics” is used, which is described as follows: “... colouristics – music of subtle and colorful sounds, in which all tones are distinguished (the beginning of the Etude in G sharp minor by Chopin, the scene of the transformation of fishes in the 4th Picture of “Sadko”, bell harmonies by M. P. Mussorgsky, S. V. Rachmaninoff)”(Maklygin, A., 1990, in *Musical Encyclopedic Dictionary*).

The purpose of this article is an attempt to determine the correlation of melos and colourfulness in the musical and fine arts on the example of musical portraits and landscapes from the M. Mussorgsky’s “Pictures at an Exhibition” cycle.

Research results. The “Pictures at an Exhibition” piano cycle is created under impression of works by Viktor Hartmann, the artist, architect, and designer. The content of the cycle is a vivid example of music and painting interrelation, therefore it gives an occasion to detailed intermedial analysis to understand the melos and colourfulness correlation in the musical pictures.

So, the peculiarities of the melos in *“The Gnome”* are the quick broken zigzag lines, contains brief chromatic motifs, separated by pauses, grace notes and trills. A special role is given to syncopation, which imitate the Gnome’s limping gait. The texture of M. Mussorgsky’s piece – the octave movement in the party of the right and the left hands without a clearly defined accompaniment can be seen as a musical

analogy to colourfulness of V. Hartmann's sketch with its transparent background. Thus, in Mussorgsky's play "The Gnome", melos prevails over colourfulness that coincides with the ratio of melos / color in V. Hartmann's sketch, since the artist gave preference to drawing creating this picture as monochrome one.

"The Old Castle" is extremely colourful, as the composer deals great importance to modal, harmonic and textural factors. In general, it can be argued that the composer inherits the ratio of drawing and colouring in the painting by V. Hartmann, embodying the overall emotional and colourful palette of the picture with the help of tonality ("mysterious" G sharp minor) and texture (*basso ostinato* as an expression of the statics of the massive old building).

Melos prevails over colourfulness and expresses the individuality of images in the *"Samuel Goldenberg and Schmuyle"*, the musical portrait based on two paintings by V. Hartmann ("Poor Jew", "Rich Jew in the Fur Hat"). The melodic (linear) component of the work is represented by two musical themes. The first is a characterization of a rich man, in which ascending intonations are used as a symbol of his high social status, by analogy with the proudly raised head and upward glance in the painting by V. Hartmann. The melodic theme of a poor Jew with a downward motion corresponds with the image of the poor man's stooped figure. "Colour" of the musical portrait, as in the V. Hartmann's painting, serves only as a background.

In the piece *"Catacombs. Roman Tomb"*, the colorfulness prevails over the melos, The "gloomy" tonality (B minor) and the figurative textural techniques used by the composer (the sound of the melody against the background of tremolo octaves in high register, which can be compared with flickering lantern light in the darkness of the tomb, also juxtaposition of the fragments of the theme in different registers, creating contrasts of light and darkness), clearly reflect the overall colouring of the painting by V. Hartmann.

In the musical portrait *"The Hut on Hen's Legs (Baba Yaga)"* melos prevails over colorfulness, because it is with the help of melodic means that the portrait of a fairy-tale character is depicted, while the coloristic component of the music in this composition corresponds to the sketch of V. Hartman (where the clock in the house's form depicted) only partially and plays the role of a landscape background (tremolo and triplets in accompaniment performing a coloristic function).

"The Bogatyr (Great) Gates (In the Capital in Kiev)" is based on V. Hartmann's the architectural and painting project of the city gate. Melos of the composition is

presented by three contrasting themes. The graphic drawing of some fragments of these themes associatively correlates with the individual elements of the graphics of V. Hartmann's picture (the peaked line of the passage in the right hand's party, the tremolo-like figures). The colourfulness of the piece expresses in part by its texture and tone (E Flat Major, according to N. Rimsky-Korsakov, the tone of "walls and cities"). In V. Hartmann's painting, the drawing prevails over colour; however, M. Mussorgsky rethought the melody / colourful ratio in the piece. Melos conveys only some of the features of the drawing, its most important lines, while textural and coloristic musical means reproduce both, the linear side of the image and colouristics as such, that is, the colouristic component dominates.

Conclusions. 1. The melos/colourfulness correlation in M. Mussorgsky's cycle is regulated as follows: melos prevails over colouring in the pieces "*The Gnome*", "*Samuel Goldenberg and Schmuyle*", "*The Hut on Hen's Legs (Baba Yaga)*"; colourfulness prevails over melos in "*The Old Castle*", "*Catacombs. Roman Tomb*", "*The Bogatyr Gate in Kyiv*".

2. The melos / colourfulness correlation in the analyzed pieces from M. Mussorgsky's cycle corresponds with the melos / colourfulness correlation in the respective V. Hartmann's paintings. The musical portrait of Baba Yaga in "*The Hut on Hen's legs*" is an exception: V. Hartman painted the stylized clock as an example of decorative and applied art, but M. Mussorgsky emphasized the reflection of the fairy-tale image; as well as "*The Bogatyr Gate*", where colouristics and volume prevail over graphics and planeness of the architectural sketch.

3. The main expressive means of creating a portrait, as a rule, is the melody (melos), and the landscape—tonality, texture, timbre (colourfulness). The intermedial analysis of the above portraits and landscapes from M. Mussorgsky's piano cycle confirms this concept. ■ **Key words:** *melos, colourfulness, colour, colouring, musical portrait, musical landscape, "Pictures at an Exhibition", M. Mussorgsky, V. Hartmann.*

Постановка проблеми, наукова новизна та методологія дослідження. Терміни «мелос» і «колорит» у різних значеннях використовуються як у музичному мистецтві, так і в образотворчому. Багатозначність цих понять в наш час необмежених можливостей для

творчого експерименту, сміливих пошуків нових семантичних рівнів, зацікавлення у розширенні горизонтів свідомості, встановлення різнобічних міжнаукових зв'язків дозволяє застосовувати й новітні методи аналізу творів мистецтва. Серед них надзвичайно перспективним видається метод інтермедіальних досліджень, особливо у застосуванні до таких традиційних, усталених видів мистецтва, як академічні живопис і музика.

Отже, у статті застосовується **метод інтермедіального дослідження**, що полягає в спробах перекодування елементів музичної семіотичної системи в живописну на прикладі музичних картин (портретів і пейзажів) з фортепіанного циклу М. Мусоргського «Картинки з виставки».

Б. Асаф'єв визначив, що в музиці мелос – це поняття, що об'єднує всі форми мелодії та властивості мелодійності – якісну, виражальну сторони всіх видів звуковідношень як послідовностей у часі (Асаф'єв, Б., 1987, с. 83). Послідовний рух звуків у музичному творі називають лінією («мелодична лінія»). Це дає підстави вбачати певну паралель між лінією в музиці та в живописі. Відповідно, поняття «мелос» в музиці корелює з поняттям «лінійність рисунку».

Поняття колориту вперше з'явилося саме в образотворчому мистецтві. Так, колорит – це сукупність співвідношень кольорових тонів, що створюють певну єдність і є естетичним втіленням кольорового різноманіття дійсності. Або: «Співвідношення фарб, кольорів по тону, насиченості, що створює певну єдність картини, фрески і т. ін.» (Білодід, І., 1973, с. 232). В музичній науці немає усталеної дефініції поняття «колорит», однак знаходимо й спроби визначити його: «Колорит (від лат. color – колір) в музиці – переважне емоційне забарвлення того чи іншого епізоду, що досягається використанням різних регістрів, тембрів, гармонічних і інших виразних засобів» (FDSTAR. Електронная музыка. Сайт композиторов, CJ-ев и DJ-ев). Використовується суміжне поняття «колористика», яке розкривається таким чином: «(1) колористика – музика тоно-фарбових звучностей, в яких розрізняються всі тони (початок етюдів gis-moll Шопена, сцена перетворення риб в 4-й картині “Садка”, дзвонів гармонії у М. П. Мусоргського, С. В. Рахманінова)» (Маклыгин, А., 1990, с. 514).

Метою статті є спроба визначення кореляції мелосу і колориту в музичному й образотворчому видах мистецтва на прикладі музичних портретів і пейзажів із циклу М. Мусоргського «Картинки з виставки».

Огляд літератури. Піаністичну спадщину М. Мусоргського в контексті європейського музичного мистецтва дослідив В. Сирятський (2001); творчість М. Мусоргського, зокрема, фортепіанний цикл «Картинки з виставки», вивчали Л. Полякова (1951), Р. Берченко (2003), А. Скрябіна (2015) та інші дослідники.

Виклад основного матеріалу. Фортепіанний цикл М. Мусоргського «Картинки з виставки» написаний під враженням робіт художника В. Гартмана. Матеріал циклу є яскравим зразком кореляції музики та живопису, а тому вартий детального інтермедіального аналізу з метою з'ясування співвідношення мелосу й колориту в музичних картинах.

«Гном». Основою художнього образу музичного портрета М. Мусоргського «Гном» став ескіз В. Гартмана із зображенням дитячої іграшки – щипців для розколювання горіхів у вигляді гнома (Прикл. 1).

Прикл. 1¹

¹ Тут і далі використані ілюстративні матеріали сайтів Вікіпедія та Pinterest: https://ru.wikipedia.org/wiki/Картинки_с_выставки; https://en.wikipedia.org/wiki/Pictures_at_an_Exhibition; <https://www.pinterest.co.uk/pin/613263674239748390/>.

Мелос п'єси складається зі швидкої, ламаної, зигзагоподібної лінії, яка містить короткі альтеровані мотиви, розділені паузами, форшлаги й трелі. Особлива роль належить синкопам, утворюваним за допомогою *sf* на першій та другій долі в розмірі 3/4, які імітують ходу з накульгуванням. Також синкопи можна уподібнити до переривчастих ліній в центрі ескізу В. Гартмана, форшлаги – до завитків, якими помережений рисунок, а трелі – до дрібних хвилястих ліній (Прикл. 2).

Прикл. 2

А зигзагоподібний октавний рух мелодії з постійними підйомами і спадами візуально нагадує мереживо на дерев'яному тлі зображення іграшки. Тут октава немов би позначає потовщену лінію дерев'яного плетива (Прикл. 3).

Прикл. 3

Фактурне викладення п'єси М. Мусоргського – октавний рух в партії правої і лівої руки без яскраво визначеного акомпанементу може розглядатися як музична аналогія колористиці живописного ескізу В. Гартмана з його прозорим фоном. За музичним словником Д. Кука (Cooke, D., 1989), гармонічний інтервал октави виражає об'єм. Оскільки художником зображено об'ємний предмет – іграшку, композитор передав цей об'єм за допомогою примноження обертонового багатства октави – саме рух в октаву є основною особливістю колориту музичного твору (Прикл. 4).

Прикл. 4

Таким чином, у п'єсі М. Мусоргського «Гном» мелос домінує над колоритом, що збігається із співвідношенням мелосу / колориту в ескізі В. Гартмана, адже художник надав перевагу рисунку, створивши картину в монохромних тонах.

«**Старий замок**». Мелос музичної п'єси-пейзажу «Старий замок» за мотивами однойменної картини В. Гартмана (Прикл. 5) представлений плавною мелодичною лінією з чітко визначеними геометричними контурами. Його особливістю є рух мелодії, який фрагментарно відтворює лінії зображення замку. Розглянемо мелодичний рисунок, де вертикальній лінії дверного отвору або вікна споруди відповідає гармонічний інтервал октави, а горизонтальній лінії – мелодичний інтервал прими (Прикл. 6).

Про гостроконечну лінію даху нагадують висхідні звороти мелодії: II – #VI – II; IV – I – IV; VI – I – VI.

Прикл. 5

Прикл. 6

Колорит п'єси «Старий замок» виражений за допомогою тональності та акомпанементу в формі остинатного басу. Тональність *gis-moll*, в якій написаний музичний пейзаж, на думку М. Римського-Корсакова, забарвлена в блідий, туманний сірувато-фіолетовий колір (Ванечкина, И. & Галеев, Б., 2003). Він не повторює загального колориту зображення замку на картині В. Гартмана, але подібні відтінки помічаємо в кольорі неба над спорудою. Крім того, кожен колір несе певний символічний зміст. Фіолетовий асоціюється зі старістю, таємничістю, навіть містикою. Саме тому, для підсилення відчуття старовини, обрана композитором тональність є дуже доречною.

Будь-яка архітектурна споруда – це втілення статички. У колориті п'єси М. Мусоргського таким яскравим вираженням статички є остинатний бас на звуці *gis* (Прикл. 7).

Прикл. 7

У п'єсі М. Мусоргського колорит переважає над мелосом, адже композитор надав важливого значення ладо-гармонічним і фактурним чинникам. Отже, можна стверджувати, що композитор наслідуює співвідношення рисунку й колориту картини В. Гартмана, повторивши рух ліній в мелодії, а загальний колорит картини втілюючи за допомогою тональності та фактури.

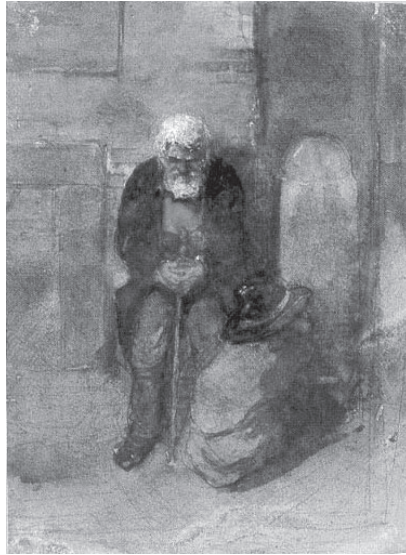
«Два євреї, багатий і бідний».

Прикл. 8

Прикл. 9

Музична п'єса М. Мусоргського «Два євреї, багатий і бідний» написана за двома картинами В. Гартмана – «Сандомирський єврей» (бідний) (Прикл. 9) і «Єврей у хутряній шапці. Сандомир» (багатий) (Прикл. 8). Мелодійна складова твору представлена двома музичними темами. Перша – портрет багатія, в характеристиці якого використані висхідні інтонації як символ високого соціального статусу персонажа, за аналогією з гордо піднятою головою та спрямованим вгору поглядом на картині В. Гартмана (Прикл. 10).

Прикл. 10

Тема бідного єврея, навпаки, відрізняється низхідним рухом мелодії та відповідає зображенню постаті бідняка: сутулі плечі, опущена голова, спрямований вниз погляд (Прикл. 11).

Прикл. 11

В створенні колориту п'єси першочергову роль відіграє тональність b-moll, яку М. Римський-Корсаков вважав забарвленою в один із найпохмуріших тонів (Ястребцев, В., 1908). Тональні фарби п'єси відображають загальний колорит обох портретів В. Гартмана: домінування похмурих темних відтінків у фоні та вбранні героїв.

У творі М. Мусоргського мелос домінує над колоритом і виступає виразником індивідуальності образів. Колорит музичного портрета, як і в картині В. Гартмана, слугує лише тлом.

«Катакомби. Римська гробниця».

На картині В. Гартман зобразив себе, архітектора О. Кенеля та провідника під час екскурсії в римських катакомбах Парижа (Прикл. 12). Фігури відтворені серед мороку гробниці, в освітленні ліхтаря (Полякова, Л., 1951, с. 21). Музичне полотно складається з двох частин: «Катакомби. Римська гробниця», «З мертвими мертвою мовою». Основна музична тема звучить в другій частині. Мелодична лінія, фрагменти якої повторюються в різних регістрах фортепіано, таким чином тембрально збагачує і колористику п'єси. Так, виклад мелодії в середньому регістрі може асоціюватися зі світлими розмитими лініями силуетів, а проведення музичної лінії в октавному викладі в басах – темною чіткою лінією силуету людини на передньому плані картини, та, ширше – із контрастом світла й темряви (Прикл. 13).

Прикл. 12

Прикл. 13

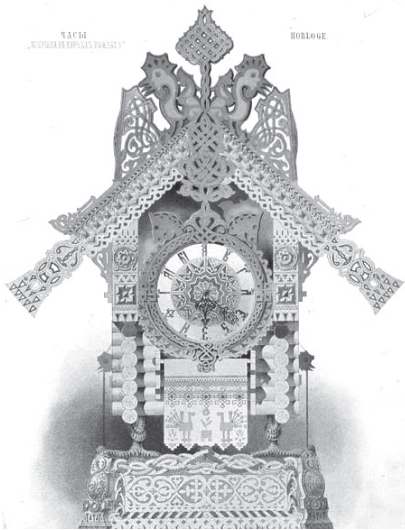
Крім того, колорит музичної картини створюється за допомогою тональності й фактури акомпанементу. Тональність частини «З мертвими мертвою мовою» – *h-moll* – за визначенням М. Римського-Корсакова, забарвлена в сіро-сталевий із зеленкуватим відливом колір (Ястребцев, В., 1908). Особливість фактури музичного

твору полягає в звучанні мелодії на фоні октав тремоло у високому регістрі, що можна порівняти з мерехтінням світла ліхтаря в темряві гробниці.

Таким чином, у музичній зарисовці М. Мусоргського колорит переважає над мелосом, а «темна» тональність і зображальні фактурні прийоми, які використовує композитор, яскраво відображають загальний колорит картини В. Гартмана.

«Хатка на курячих лапках (Баба-Яга)».

Прикл. 14

У В. Гартмана «Хатка на курячих лапках» (Прикл. 14) – це проєкт годинника, стилізованого під будинок Баби-Яги. В той же час, у М. Мусоргського відповідна п'єса виступає портретом Баби-Яги. Проте, знаходимо мелодичні елементи, які втілюють елементи рисунку. Мелодійна складова музичного портрета являє собою сукупність різноманітних тем токатного характеру; при цьому графічний обрис ламаної мелодії (Прикл. 15) нагадує паралельні діагональні лінії в оздобленні годинника (Прикл. 16).

Прикл. 15

Прикл. 16

Також особливістю мелосу п'єси є форшлаги (Прикл. 17), які можуть асоціюватися із завитками (Прикл. 18).

Прикл. 17

Прикл. 18

Крім того, тріольний акомпанемент у партії правої руки (Прикл. 19) візуально повторює основний елемент декору годинника – хвилясті лінії (Прикл. 20, 20a).

Прикл. 19

Прикл. 20–20a

Колорит п'єси виражений за допомогою тональності. Основною тональністю твору є C-dur, який, за М. Римським-Корсаковим, забарвлений у білий колір (Ястребцев, В., 1908). Знаходимо паралель з ескізом В. Гартмана, де в центрі полотна зображений білий циферблат годинника.

Крім того, мелос і колорит п'єси втілюють художній образ Баби-Яги. Так, низхідні стрибки на велику септиму, акордовий виклад мелодії з форшлагами у верхньому регістрі та ламана лінія мелодії змальовують портрет фантастичного персонажа. Тремоло й тріолі в акомпанементі, що виконують колористичну функцію, слугують пейзажним фоном.

У музичному портреті «Хатка на курячих лапках (Баба-Яга)» мелос переважає над колоритом, оскільки за допомогою саме мелодичних засобів відображено основні лінії рисунку ескізу В. Гартмана та змальовано портрет казкового персонажа, тоді як колористична складова музичного твору відповідає колориту картини В. Гартмана лише частково і відіграє роль пейзажного фону.

«Богатирські ворота (У стольному граді у Києві)».

Прикл. 21

Музичний пейзаж М. Мусоргського «Богатирські ворота» написаний на основі архітектурного проекту міських воріт В. Гартмана (Прикл. 21). Мелодійне начало представлено в п'єсі трьома контрастними темами. Графічний рисунок деяких фрагментів цих тем асоціативно корелює з окремими елементами графіки картини В. Гартмана. Так, ламана гостроконечна лінія частини пасажу партії правої руки

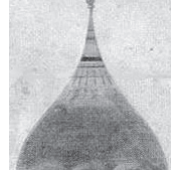

(такти 51–56, Прикл. 22) графічно подібна до лінії куполу храму на рисунку (Прикл. 23).

Прикл. 22

Прикл. 23

Крім того, тремолоподібні фігурації у тактах 106–109 (Прикл. 24) нагадують хвилясту лінію в оздобленні споруди (Прикл. 25).

Прикл. 24

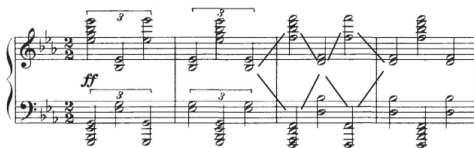

Прикл. 25

У тактах 113–118 лінія мелодії та акомпанементу загалом немов утворюють геометричну фігуру – ромб (Прикл. 26). Ромби присутні і в елементах декору будівлі воріт (Прикл. 27).

Прикл. 26

Прикл. 27

Колорит п'єси виражений частково фактурою і ладотональністю. Тональність п'єси Es-dur цілком відповідає колориту картини В. Гартмана. Так, за версією М. Римського-Корсакова, Es-dur – це тональність мурів і міст, а Б. Асаф'єв стверджував, що ця тональність викликає відчуття сині неба (Ванечкина, И. & Галеев, Б., 2003). Звідси випливає, що, за двома версіями, обрана тональність з точністю відповідає колориту архітектурно-живописного ескізу, адже на ньому зображена міська споруда – в'їзна брама, на тлі блакитного неба.

В картині В. Гартмана рисунок переважає над колоритом. Хоча М. Мусоргський в цілому надихався картиною, він переосмислив співвідношення мелосу / колориту в п'єсі. Мелос передає лише деякі особливості рисунку, його найважливіші лінії, тоді як фактурно-колеристичні музичні засоби відтворюють як лінійну сторону образу, так і власне колористичну, тобто колористична складова домінує.

Отже, інтермедіальний аналіз портретів і пейзажів із циклу «Картинки з виставки» М. Мусоргського дозволяє дійти ряду **висновків**.

1. Співвідношення мелосу / колориту в п'єсах М. Мусоргського врегульовано таким чином:

- мелос домінує над колоритом у п'єсах «Гном», «Два євреї, багатий і бідний», «Хатка на курячих лапках (Баба-Яга)»;
- колорит домінує над мелосом у п'єсах «Старий замок», «Кагакомби. Римська гробниця» і «Богатирські ворота (У стольному граді у Києві)».

2. Співвідношення мелосу / колориту в проаналізованих п'єсах циклу в цілому відповідає такому в картинах В. Гартмана, якими надихався композитор. Виняток становить музичний портрет «Хатка на курячих лапках (Баба-Яга)» (адже В. Гартман зобразив стилізований годинник як приклад декоративно-вжиткового мистецтва, а М. Мусоргський зробив акцент на втіленні образу Баби-Яги).

3. Основним виражальним засобом при створенні портрета, як правило, виступає мелодія (мелос), а пейзажу – ладотональність, фактура, тембр (колорит). Інтермедіальний аналіз вищезгаданих портретів і пейзажів із фортепіанного циклу М. Мусоргського підтверджує цю концепцію.

4. Результати такого аналізу сприятимуть розширенню меж виконавської свідомості і оновленню поглядів на інтерпретацію шедеврів музичного мистецтва та збагаченню емоційно-сислової палітри художника.

ЛІТЕРАТУРА

- Асафьев, Б. (1978). *Путеводитель по концертам: Словарь наиболее необходимых терминов и понятий*. 2-е изд. Москва: Советский композитор, 200.
- Берченко, Р. (2003). *Композиторская режиссура М. П. Мусоргского*. Москва: Едиториал УРСС, 224.
- Білодід, І. К. (Ред.). (1973). *Словник української мови* (Тт. 1–11). Т. 4. Київ: Наукова думка, 840.
- Ванечкина, И. А. & Галеев, Б. М. (2003). «Цветной слух» в творчестве Н. А. Римского-Корсакова. В кн. *Русская музыка и традиция*, сс. 182–195. Казань: Консерватория. URL: http://synesthesia.prometheus.kai.ru/zwet-sl_r.htm
- Гете, И. В. (2011). *Учение о цвете. Теория познания*. Москва: Либроком, 200.
- Колорит. *FDSTAR. Электронная музыка. Сайт композиторов, СJ-ев и DJ-ев*. Получено 11.09.2019 с https://fdstar.com/music_terms/rus_K/Kolorit/
- Маклыгин, А. Л. (1990). Сонорика. *Музыкальный энциклопедический словарь*. Келдыш Г. В. (Ред.). Москва: Советская энциклопедия, 514–515.
- Полякова, Л. (1951). «*Картинки с выставки*» М. Мусоргского. Москва; Ленинград: Музгиз, 29.
- Сирятський, В. О. (2001). *Піаністична спадщина Мусоргського в контексті європейської фортепіанної культури*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 17.
- Скрябина, А. С. (2015). «*Картинки с выставки*» М. Мусоргского в стилевых диалогах с современностью. *Южно-Российский музыкальный альманах, 1(18)*, 74–79.
- Ястребцев, В. (1908). О цветном звукосозерцании Н. А. Римского-Корсакова. *Русская музыкальная газета*, № 39–40, 842–845. URL: <http://www.synaesthesia.ru/Korsakov.pdf>
- Cooke, Deryck. (1989). *The language of music*. Oxford University Press, 289.

REFERENCES

- Asafyev, B. (1978). *Putevoditel po kontsertam: Slovar naibolee neobkhodimyykh terminov i ponyatiy [Guide to concerts: Dictionary of the most necessary terms and concepts]*. 2nd ed. Moscow: Sovetskiy kompozitor, 200 [in Russian].
- Berchenko, R. (2003). *Kompozitorskaya rezhissura M. P. Musorgskogo [Composer directing by M. P. Mussorgsky]*. Moscow: Editorial URSS, 224 [in Russian].
- Bilodid, I. K. (Ed.). (1973). *Slovyuk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]*. (Vols. 1–11). Vol. 4. Kyiv: Naukova dumka, 840 [in Ukrainian].
- Cooke, Deryck. (1989). *The language of music*. Oxford University Press, 289.
- Gete, I. V. (2011). *Uchenie o tsvete. Teoriya poznaniya [The doctrine of color: The theory of knowledge.]*. Moscow: Librokom, 200 [in Russian].
- Kolorit [Colourfulness]. *FDSTAR. Elektronnaya muzyka. Sayt kompozitorov, CJ-ev i DJ-ev – Electonic music. Site of composers, CJs and DJs*. Retrieved September 11, 2019 from https://fdstar.com/music_terms/rus_K/Kolorit/ [in Russian].
- Maklygin, A. L. (1990). Sonorika [Sonorica]. *Muzykalnyy entsiklopedicheskiy slovar – Musical Encyclopedic Dictionary*. Keldysh G. V. (Ed.). Moscow: Sovetskaya entsiklopediya, 514–515 [in Russian].
- Polyakova, L. (1951). «Kartinki s vystavki» M. Musorgskogo [«Pictures at an Exhibition» by M. Mussorgsky]. Moscow: Leningrad: Muzgiz, 29 [in Russian].
- Skryabina, A. S. (2015). «Kartinki s vystavki» M. Musorgskogo v stilevykh dialogakh s sovremennostyu [«Pictures at an Exhibition» by M. Mussorgsky in style dialogues with modernity]. *Yuzhno-Rossiyskiy muzykalnyy almanakh – South Russian Musical Almanac*, 1(18), 74–79 [in Russian].
- Syriatskiy, V. O. (2001). *Pianistychna spadshchyna Musorhskoho v konteksti yevropeiskoi fortepiannoi kultury [Mussorgsky's pianist legacy in the context of European piano culture]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). National Music Academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky. Kyiv, 17 [in Ukrainian].
- Vanechkina, I. A. & Galeev, B. M. (2003). «Tsvetnoy slukh» v tvorchestve N. A. Rimskogo-Korsakova [«Color hearing» in the works of N. A. Rimsky-Korsakov]. In *Russkaya muzyka i traditsiya – Russian music and tradition*, pp. 182–195. Kazan: Konservatoriya. Retrieved from: http://synesthesia.prometheus.kai.ru/zwet-sl_r.htm [in Russian].

Yastrebtsev, V. (1908). O tsvetnom zvukozozertsanii N. A. Rimskogo-Korsakova [About color sound-contemplation of N. A. Rimsky-Korsakov]. *Russkaya muzykalnaya gazeta – Russian Musical Newspaper*, no. 39–40, 842–845. Retrieved from <http://www.synaesthesia.ru/Korsakov.pdf> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2019 р.